

גבולות היחידה: בראשית פרק ל"ז פסוקים י"ב-כ"ב,

נושא היחידה: יעקב שולח את יוסף, ויוסף הולך לראות את שלום אחיו בציווי אביו. לקראת בואו, מתנכלים אחיו להמיתו. ראובן מתנגד.

מספר שיעורים: 1

כתבה: אביגיל באס

כללי:

האחים רועים את הצאן בשכם, יעקב שולח אותו אליהם, ויוסף מחפש את אחיו בשליחות אביו. יוסף תועה בשדה, והאיש שפוגש יוסף, מכוון אותו לדותן, שם הוא מוצא אותם. כשיוסף מתקרב, האחים זוכרים את חלומותיו, ומתכננים להרוג אותו. ראובן הוא הבכור, ולוקח אחריות על יוסף. הוא רוצה להציל אותו, ולכן הוא מציע להשליך אותו לבור ולא להרוג אותו.

פתיחה:

יש לפתוח את השיעור עם תיאור סיטואציה של תלמיד שחשב שעשו לו משהו, והוא מגיב מיד. מה היינו מצפים שיעשה? שיברר...

להסביר בעקבות כך בנוגע לפרק שלנו: לכל צד הייתה כוונה טובה במעשיו - גם ליוסף שהביא את דיבתם של האחים ורצה שהם ישפרו את מעשיהם, וגם לאחים שחששו ממנו ושחשבו שהוא רוצה להדיח אותם וכו'.

מה היינו מצפים מהאחים/מיוסף? שידברו ויילבנו את הוויכוח ביניהם. אך כשזה לא נעשה, אפשר להגיע לתוצאות לא נעימות בכלל... הבעיה במקרה זה הייתה שהם לא דיברו אחד עם השני.

לדבר על **רגש השנאה** ולאילו תוצאות הוא עלול להביא.

חשוב להדגיש עד כמה קשות השנאה והקנאה, עד שהאחים הצדיקים באים בעקבותיהן לידי מחשבה להרוג את אחיהם.

לימוד הפסוקים

פסוק י"ב - אחי יוסף הלכו לרעות את צאן אביהם בשכם.

להתייחס לכינויי **שייכות**: אָחֵיו-האחים שלו, אָבִיהֶם-אבא שלהם.

להפנות שאלה לתלמידים: מתי שמענו קודם על העיר שכם? במעשה דינה.

האחים לא פחדו ללכת לשם שוב?

האחים לא פחדו לרעות את הצאן בשכם, כי הם האמינו בה', וגם אנשי הארץ פחדו מהם בעקבות מה ששמעו ולוי עשו בשכם (אפשר להזכיר את הפסוק בבראשית ל"ה, ה': וַיִּסְעוּ; וַיְהִי חֲפֵת אֶל-לְקַיִם, עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֵיהֶם, וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרַי בְּנֵי יַעֲקֹב").

לחלופין, אפשר לומר שיעקב דואג לבניו באופן מיוחד מפני שהם היו בשכם- מקום סכנה – והוא חשש שאנשי החיווי יבואו ויכו את בניו מפני שהם הרגו את חמור, שכם ואנשי עירם, ולכן הוא שלח את יוסף לבדוק שהם בסדר.

אם התלמידים שואלים על הנקודות מעל המילה "את", אז ניתן לערוך היכרות עם המושג: "נקוד עליו" - יש נקודות מעל המילה: "את" (את-צאן) (ראו הרחבות). אפשר להסביר שיש מילים בספר תורה שיש עליהן נקודות.

פסוק י"ג - יעקב=ישראל מבקש מיוסף.

ביאורי מילים: לכה - מלת זרוז וְהִקְנָה

"הַנְּנִי" - מלת עֲנָה וְזִרְיוֹת (רש"י), הִנֵּה אָנִי, מוֹכֵן לְכָל מֵה שֶׁתְּצַנֶּה אוֹתִי.

אפשר לשאול את התלמידים איפה עוד ראינו את הביטוי "הנני"?

אברהם בציווי ה' בעקדת יצחק (בראשית כ"ב, א'), עשיו עונה לשליחות אביו יצחק (בראשית כ"ז, א') וכו'.

אפשר לערוך השוואה- גם בעקדת יצחק וגם פה, אדם מקבל ציווי שנראה קשה עבורו וכביכול לא לטובתו, ובכל זאת הוא נענה מיד. (מבצע "הנני" בפרק ההמשות)

להפנות שאלה לתלמידים: למה יוסף הלך לאחיו לבדו, אם ידע שהם שונאים אותו? מדוע יוסף מסכים בזריזות לשליחות? ויש לציין שמדובר בדרך ארוכה וקשה, רצופה סכנות ותלאות- מחברון עד שכם. 1. כיבוד הורים ומסירות נפש (לכבוד אביו)- מוכן לבצע את שליחות אביו, למרות שהיה יודע שאחיו שונאים אותו (רש"י).

2. לא פחד מאחיו אף על פי שהיו שונאים אותו, כי חשב שלא יעיזו לפגוע בו, "כי ליראת אביו עליהם לא יעשו לו דבר רע, ואף אביו לא חשב זה, שאילו היה לבו נוקפו בזה, לא היה שולחו" (רד"ק). צריך גם לציין שיוסף היה מלא אהבה אל אחיו - רואים זאת לאורך כל הדרך - ולכן הוא כלל לא חשב שהם יכולים לפגוע בו.

פסוק י"ד - יעקב שולח את יוסף לבדוק מה שלום אחיו ושלום הצאן. יוסף מגיע לעיר שכם.

להראות על המפה את מקום העיר שכם.

"וַיִּשְׁלַח יוֹסֵף אֶת בְּשׂוֹרֵת שְׁלוֹמֶם. יעקב בעצם מבקש מיוסף: לך ותראה מה קורה עם אחיך והצאן, ותעדכן אותי.

"וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֵרוֹן" - והרי יעקב היה גר בקרית ארבע- חברון שזה הַר, אז למה כתוב "עמק"? רד"ק מסביר לפי הפשט: "מעמק חברון - ליוה אותו מן העיר עד לעמק שסמוך לחברון, ומשם שלחו. הרמב"ן אומר שהתורה הזכירה את המקום שיעקב שלח את יוסף ממנו, כדי ללמד אותנו שהיה מרחק רב ביניהם- בין יעקב לבניו - ולכן האחים עשו עם יוסף רעה, כי היו רחוקים מאביהם (וידעו שהוא לא יוכל לדעת מה הם עושים).

וזה דווקא מלמד על גדלותו של יוסף, שהתאמץ ללכת אחר אחיו אל מקום רחוק ולא אמר "איך אלך, והם שונאים אותי"?

עניינים לשוניים: ו' ההיפוך: ויאמר- אמר, וישלחהו-שלח אותו, ויבא-בא

ה' המגמה-הכיוון: שקמה-אל שכם.

להדגים על מפה גדולה את מרחק ההליכה מחברון לשכם. המפה של הרב דן בארי ו"אורות עציון"

פסוק ט"ו - יוסף הלך בלי לדעת את הדרך, והוא לא מצא את אחיו במקום המרעה. איש עובר דרכים שאל אותו מה הוא מחפש.

ניתן ללמוד על שבחו של יוסף, שלא חזר לביתו למרות שלא מצא את אחיו, אלא המשיך לחפש עד שמצאם. כפי שאומר הרשב"ם: "להגיד חשיבותו של יוסף נכתב זה, שלא רצה לחזור לאביו כשלא מצאם בשכם, אלא בקשם עד שמצאם, ואף על פי שהיה יודע שמתקנאים בו, הלך ובקשם כמו שאמר לו אביו: והשיבני דבר".

מלמד על גדולת יוסף, שממשיך לחפש את אחיו למרות שלא מצאם, כדי למלא את בקשת אביו, למרות שיודע שאחיו מתקנאים בו.

ביאורי מילים: "תעה" - הולך בלי לדעת את הדרך, בלי כוון קבוע.

"מה תבקש" - מה אתה מחפש?

המורה יכול להסביר את הפסוק תוך כדי המחזות הדו-שיח בין יוסף לאיש שמסייע לו: ילד הולך ומחפש, וילד אחר ניגש אליו ושואל אותו מה הוא מחפש. אפשר לשלב עם תחפושת של "פעם" - להביא גלימה, כאפייה, כיסוי ראש וכו'.

פסוק ט"ז - דו-שיח בין יוסף לאיש שמסייע לו. יוסף אומר שהוא מחפש את אחיו, ושואל את האיש אם הוא יודע היכן אחיו רועים.

אפשר להסב את תשומת לב התלמידים: יוסף מכנה את אחיו "אחי" - מלמד על צדקותו, שאהב את אחיו וכינה אותם "אחי", וגם ביטא את רצונו לבקשם ולדרוש בשלומם, למרות שנאתם אותו.

פסוק י"ז - תשובת האיש - עובר הדרכים: "נסעו מזה" - נסעו מזה מפה, מהמקום הזה.

האיש מכוון את יוסף לדותן, שם הוא מוצא את אחיו. האיש אומר ליוסף שהאחים כבר לא בשטח מרעה זה, אלא הוא שמע שהם אומרים שהם הולכים לדותן - הם התקדמו לשם.

ה' המגמה - הכיוון - "דתינה" - אל דתן

פסוק י"ח - האחים רואים את יוסף מתקרב לכיוונם, ולפני שהתקרב, הם מתכננים לעשות מעשה רע נגדו - להמית אותו, מרוב קנאתם בו ושנאתם כלפיו.

"ובטרם יקרב" - לפני שהתקרב

("טרם" - לפני - כמו בפיוט אדון עולם "בטרם כל יציר נברא", "ויקהי-הוא, טרם פלה לדבר והנה רבקה לצאת" (בראשית כ"ד, ט"ו) "טרם ישפבו" (בראשית י"ט, ד')

"וינתפלו אתו" - התנפלו לו, תכננו מעשה רע נגדו.

פסוק י"ט - האחים אומרים אחד לשני: הנה בעל החלומות מתקרב אלינו.

"הלזה" - הנה.

פסוק כ' - כשיוסף מתקרב, האחים זוכרים את חלומותיו, ומתכננים להרוג אותו. האחים מציעים שיהרגוהו וישליכו את גופתו בבור, ויספרו לאביהם שחיה רעה טרפה אותו ולכן מת. כך יוסף כבר לא יחלום, ויתבטלו חלומותיו (דרך לעג).

האחים מבינים שיצטרכו לספר לאביהם לאן יוסף נעלם ולמה לא חזר.
ביאורי מילים:

"ועתה" - עכשיו

"ונשליכהו" - נשליך, נזרק אותו

"בור" - הפירה באדמה לצרף אסוף מים. להראות תאונה fe בור - מופיע בהאחות לה.

"חיה רעה" - חיה טורפת

"אכלתהו" - אכלה אותו

"ונראה מה יהיו חלומותיו" = על ידי כך שנהרג אותו יבטלו חלומותיו.

פסוק כ"א - ראובן הוא האח הבכור, והוא לוקח אחריות על יוסף. הוא אומר לאחיו שלא יהרגו את יוסף כפי שהם התכוונו לעשות.

"וישמע" - שמע (וי' ההיפוך)

"ויצלהו" - הציל אותו

"לא נכנו נפש" - לא נהרג אותו

פסוק כ"ב - ראובן רוצה להציל את יוסף ולהשיבו לאביו, ולכן הוא מציע לשאר האחים להשליך אותו לבור ולא להרוג אותו. ראובן מתנהג כבכור אחראי
"אל תשפנו דם" - אל תהרגו - לא מגיע לו עונש מוות.

"למען הציל" - כדי להציל - זאת המטרה של ראובן. הפסוק מסביר מדוע ראובן אומר זאת לאחיו.

להסביר שהחלק הראשון של הפסוק הוא דברי ראובן, ואילו והחלק השני הוא ההסבר של התורה על מטרת דבריו-כוונתו הטובה של ראובן להציל את יוסף.

ראובן מבין שהאחים כועסים על יוסף ורוצים להכאיב לו כי הוא הכאיב להם בחלומותיו, ולכן הוא מציע שיסתפקו בזריקתו לבור - יכאיבו לו, אך לא יהרגוהו.

רשב"ם: "השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר - מקום שאין בני אדם מצויין שם, וימות מאליו". באופן זה, האחים לא יהרגוהו בעצמם, וראובן קיווה שיוציא אותו מהבור בעודנו חי- ראובן התכוון לבוא ולהוציא את יוסף בהיחבא ולהחזירו לאביו.

הצעות להמחשה:

1. לשרטט או להראות במפה את המקומות ואת נתיבי ההליכה בפרק. כמו כן, ניתן לתת מפה עם שמות מקומות, והתלמידים ישייכו מה קרה בכל מקום, מתוך מאגר נתון.

ממאגר התמונות של הרב דן בארי ו"אורות עציון".

2. כסיכום, ניתן לבקש מהילדים לערוך רשימה של הדמויות בפרק, ומה כל אחת עשתה, או להכין לתלמידים דף עם דמויות בפרק, והם ישייכו לכל דמות את המתאים לה, מתוך מאגר של פעולות, חפצים, ציטוטים שהמורה יכין, או למתוח קו מהדמות למעשה שעשתה.

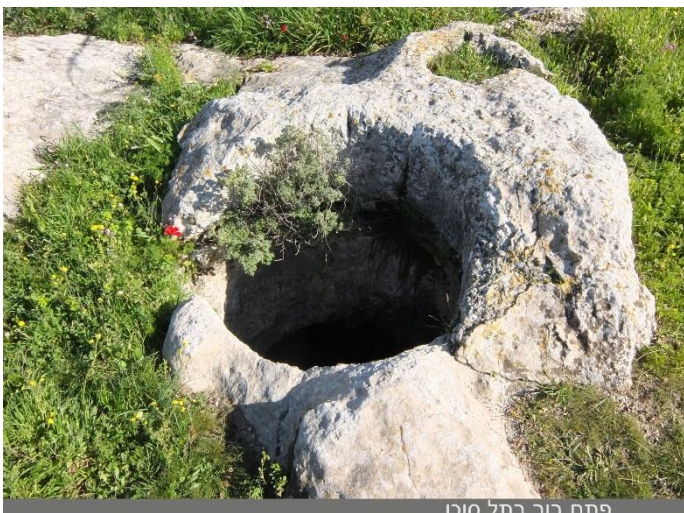
למשל:

• קינאו ביוסף	יוסף
• חלם חלומות וסיפר אותם לאחיו	יעקב
• הכין ליוסף כתונת פסים	האחים

אפשר להתמקד בדמויות ואפיוניהן, מה לומדים מהן, כיצד אנו יכולים ללכת בדרכן: לחשוב יחד מה למדנו מהדמויות המוזכרות בפרק- גדלותו של יוסף, שמקיים מצוות אביו למרות שידוע שאחיו עלולים לפגוע בו, אמיץ ועושה את שליחותו, מתמיד גם כשלא מוצא את אחיו; ראובן שמתנהג כאח בכור אחראי- גילוי אחריות, דאגה לאח צעיר, מניעת הרג וכד'.

תמונה של בור

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D7%91%D7%95%D7%A8_%D7%9E%D7%99%D7%9D_%D7%91%D7%AA%D7%9C_%D7%A2%D7%A8%D7%93.JPG

פתח בור בתל סוכו

ממאגר התמונות של הרב דן בארי ו"אורות עציון".

מסרים והפנמה:

- **קושי השליחות, והנכונות והמאמץ של יוסף לבצע את השליחות למרות הקושי:** לבקש מהתלמידים לאתר בפסוקים שלמדנו, מה היה קשה בשליחות, כיצד רואים שיוסף התאמץ לבצעה למרות הקשיים, ומדוע לדעתם יוסף התאמץ בביצוע שליחות אביו.

○ **קושי השליחות:** האחים שונאים את יוסף, שכם רחוקה מחברון, יש בדרך סכנות.

○ **הנכונות והמאמץ של יוסף לבצע את השליחות למרות הקושי:**

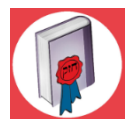
1. עניית "הנני", שמעידה על קבלת השליחות ועל זריזות לבצע (אפשר גם להיזכר באברהם האומר "הנני!" בבראשית כ"ב, א').
2. הליכתו עד שכם הרחוקה, והוא גם "תועה בשדה" - מה שמעיד על חיפוש.
3. נכונות להמשיך רחוק יותר עד דותן כדי למצוא את אחיו, למרות שלא נצטווה על כך מאביו.

הסיבות שגרמו ליוסף להתאמץ בשליחות:

1. כיבוד הורים

2. דאגה לאחיו, כפי שהוא עצמו מעיד: "את אחי אנכי מבקש", ואולי גם רצון לפיוס והשלמה עם האחים.

סיכום: ראינו שיוסף ביצע את שליחות אביו, אך האחים רצו לפגוע בו מרוב קנאתם ושנאתם, וראינו למה קנאה ושנאה עלולות להוביל.

ראובן מנסה להציל את יוסף. האם לדעתכם הוא יצליח?

את זה נראה ביחידה הבאה! הישארו קשובים :-)

הרחבות:

- **המושג: "נקוד עליו"-** נקוד על אותיות או על מילים.

בחמישה-עשר מקומות במקרא מצויות מילים או אותיות מנוקדות. כלומר, יש נקודות מעל לאותיות המילה, והדבר בא ללמד אותנו משהו מעבר לכתוב בפסוק עצמו- עניינים עמוקים יותר.

בספרי במדבר ט: י נאמר :

"או בדרך רחוקה" (במדבר ט', י) - נקוד על ה-ה', שאפילו בדרך קרובה והוא טמא, לא היה עושה עמהם את הפסח...

"וישקהו" (בראשית ל"ג, ד') - [נקוד עליו] - שלא נשקו בכל לבו. רבי שמעון בר יוחאי אומר :
הלכה, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא נהפך רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו.
הרשימה המובאת בספרי כוללת את הפסוקים האלה : בראשית ט"ז, ה' ; י"ח, ט' ; י"ט, ל"ג ;
ל"ג, ד' ; ל"ז, י"ב ; במדבר ט', י' ; כ"א, ל' ; ג', ל"ט ; כט : טו ; דברים כ"ט, כ"ח. הנקוד
שבנביאים הוא בפסוקים אלה : שמואל א' י"ט, כ"ט ; ישעיהו מ"ד, ט' ; יחזקאל מ"א, כ' ; מ"ו,
כ"ב ; תהלים כ"ז, י"ג.

- **מדוע בודקים גם מה שלום הצאן- בעלי חיים?** רד"ק מביא את המדרש בבראשית רבה (פ"ד) :
"צריך אדם לשאול בשלום מה שיש לו הנאה ממנו". מכך ניתן ללמוד שמתעניינים גם בשלום
רכוש- גם לזה יש ערך.